

3. Екологічне управління: Підручник/ В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.

4. ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник. – К.: Держстандарт України, 2001. – 26 с.

УДК 504:658

Аспір. О.О. Курдина – НЛТУ України

СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ

Розглянуто принципи формування системи екологічного менеджменту та можливості їх застосування у процесі впровадження системи екологічного менеджменту на промислових підприємствах. Зазначено переваги екологічного менеджменту як інструменту екологічної політики.

Ключові слова: екологічний менеджмент, система екологічного менеджменту, екологічна політика, екологічна програма.

Doctorate O. Kurdyna – NUFWT of Ukraine

Environmental Management System: Principles of the construction and introduction

The principles of the environmental management system formation and possibilities of its application during the introduction process for this system on the industrial enterprises have been analyzed in the article. The advantages of environmental management as environmental policy instrument are stressed.

Keywords: environmental management, environmental management system environmental policy, environmental program.

Суспільний розвиток характеризується суперечністю між зростаючими потребами людей і обмеженими можливостями природних ресурсів, неконтрольоване використання яких призводить до порушення природних систем та загострення екологічної кризи.

Промислові підприємства – це основні господарські суб'єкти, що сприяють розвитку економіки і водночас є джерелом екологічної небезпеки [3]. Тому вдосконалення еколого-економічної діяльності підприємств необхідно розглядати як одне з першочергових завдань. Екологізація промислового виробництва полягає у прояві механізму її реалізації, тобто встановленні екологічних обмежень господарської діяльності, створенні системи екологічної сертифікації продукції, послуг, ліцензуванні виробничої діяльності, формуванні екологічно справедливому ринку тощо [2].

Усвідомлення споживачами потреби в якісній продукції та підвищенні попиту на екологічно чисті товари і послуги заохочує виробників до екологічно свідомої діяльності. Важливим кроком у цьому напрямку є екологічний менеджмент, який набуває дедалі більшого поширення на території Східної Європи та, зокрема, України.

Система екологічного менеджменту (СЕМ) – сучасний підхід до врахування пріоритетів охорони навколишнього середовища при плануванні та здійсненні діяльності підприємства. Впровадження СЕМ підвищує інвестиційну привабливість підприємств, дає змогу знизити страхові витрати та вар-

тість кредитів, послідовно зменшувати негативний вплив продукції на навколишнє середовище і здоров'я людини впродовж всього життєвого циклу, підвищити якість не тільки продукції та послуг, а й підприємства в цілому, тим самим розширюючи його конкурентні можливості.

Таким чином, СЕМ слугує основою для формування конкурентоспроможного, відповідального бізнесу, здатного задовольнити зростаючі потреби споживачів та сподівання громадськості [4].

Усвідомлення того факту, що СЕМ дає змогу одночасно покращити природоохоронну роботу підприємства і отримати істотні економічні вигоди, сприяє активному пошуку шляхів формування названих систем.

Усі сучасні моделі систем менеджменту (СМ) базуються на циклі Демінга (рис. 1) [4]. Його суть полягає у плануванні, впровадженні, оцінці й коригуванні не тільки недоліків, а й ефективних дій для подальшого вдосконалення механізмів планування з метою усунення помилок та досягнення нових цілей.

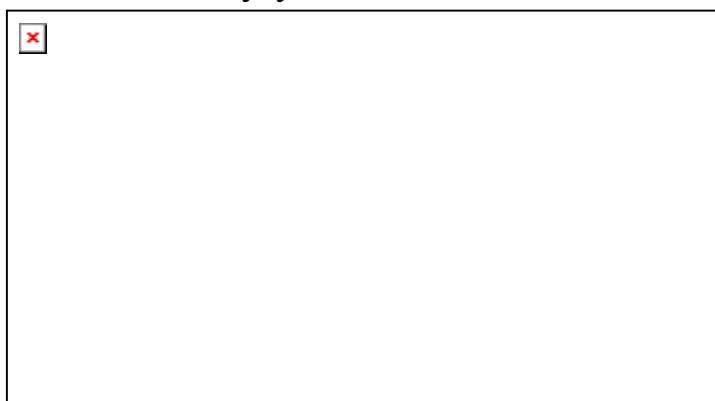

Рис. 1. Цикл Демінга

Ідею циклу Демінга покладено в основу формування СЕМ. Вона знайшла своє відображення у механізмі постійного вдосконалення, який є невід'ємною частиною СЕМ і забезпечує досягнення основної мети її впровадження – неперервного підвищення ефективності екологічної діяльності підприємства.

Принципи формування СЕМ викладено у Державних стандартах України ISO 14004 [1], це:

- зобов'язання і політика;
- планування;
- впровадження;
- вимірювання та оцінювання;
- аналіз та вдосконалення.

Тільки за умови дотримання цих принципів можливе ефективне формування СЕМ (рис. 2).

Першим кроком у напрямку до створення СЕМ є визначення екологічної політики підприємства. Суспільне визнання – це одна з вирішальних умов успішної діяльності підприємства, після набуття екологією пріоритету у системі суспільних цінностей підприємство вже не може не відображати своєї екологічної політики у довготермінових планах [2].

Політика задає принципи та напрями діяльності підприємства в рамках СЕМ з урахуванням характеристик впливу на навколишнє середовище, призначена для забезпечення прийняття тактичних рішень керівництвом, розумін-

ня та сприйняття змін персоналом [4]. Формування політики здійснюється після проведення первинного екологічного аналізу – поточного впливу діяльності, продукції чи послуг підприємства на навколишнє середовище, який дає необхідну інформацію щодо проблем і можливостей підприємства. У міру набуття досвіду підприємством та вдосконалення СЕМ здійснюється періодичний перегляд політики з метою зміни задекларованих цілей за умови їх досягнення чи втрати ними актуальності.

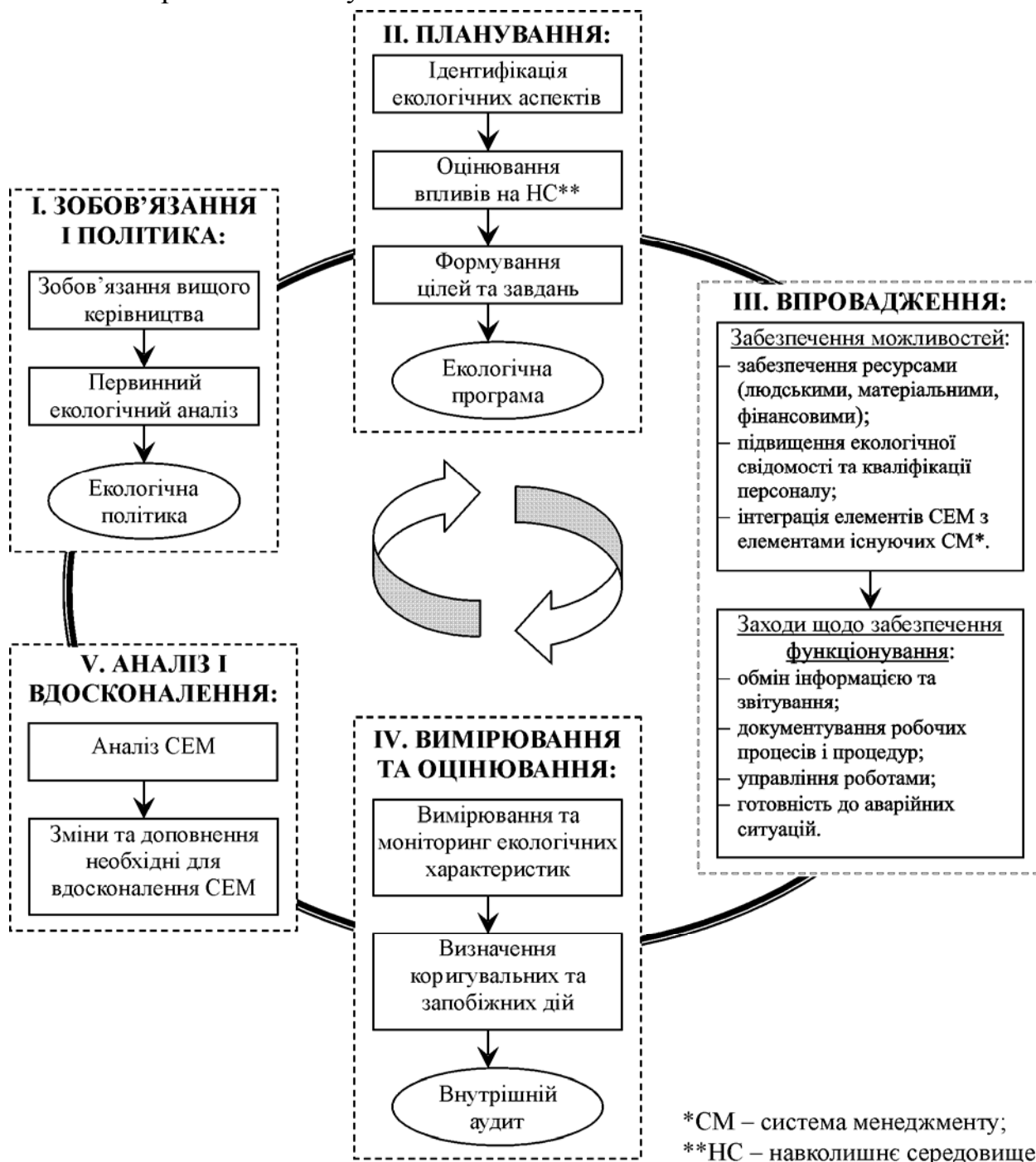

Рис. 2. Принципи формування системи екологічного менеджменту

На етапі розроблення екологічної програми важлива роль належить усвідомленню тієї суті, що будь-яка діяльність підприємства, його продукція чи послуги, які становлять екологічні аспекти підприємства, спричиняють вплив на навколишнє середовище. Між екологічними аспектами і впливами на

навколишнє середовище існує причинно-наслідковий зв'язок [1], в якому причина – екологічні аспекти, а наслідок – вплив. Це означає, що контроль екологічних аспектів дасть змогу контролювати вплив підприємства на довкілля.

Ідентифікація екологічних аспектів та оцінка їх впливів, а також пріоритети, відображені в екологічній політиці, є базою для встановлення екологічних цілей підприємства, на основі яких розробляється екологічна програма.

Реалізація принципу впровадження залежить від створення підприємством можливостей та засобів, необхідних для досягнення цілей. Повинні бути надані людські, матеріальні та фінансові ресурси для реалізації екологічної політики і програми, забезпечення підвищення екологічної свідомості, здобуття знань, вмінь та підготовки персоналу, необхідні для ефективного і компетентного виконання ними своїх обов'язків. Крім того, важливим є інтегрування елементів СЕМ з елементами існуючих систем менеджменту, оскільки, тільки будучи складовою частиною загальної системи менеджменту, СЕМ сприятиме ефективному вирішенню екологічних проблем.

Забезпечення функціонування СЕМ досягається шляхом обміну інформацією та поширенням звітів про діяльність підприємства, належного документування робочих процесів і процедур, ефективного управління роботами, а також за умови готовності до аварійних ситуацій.

Вимірювання і моніторинг реальних екологічних характеристик підприємства дає змогу визначити рівень ефективності заходів, що впроваджуються. На підставі результатів моніторингу визначаються необхідні коригувальні та запобіжні дії для вдосконалення СЕМ.

Після створення СЕМ необхідно переконатися, що її функціонування відбувається відповідно до задекларованих екологічних цілей. Для цього проводять внутрішній аудит СЕМ, який дає змогу виявити проблеми і недоліки в її функціонуванні та своєчасно їх вирішити і усунути.

Аналіз функціонування та результативності СЕМ проводить вище керівництво на підставі результатів внутрішнього аудиту підприємства. Аналіз з боку керівництва дає змогу підтримати ефективність та адекватність СЕМ, а також реалізувати принцип постійного вдосконалення [4]. Орієнтація на постійне вдосконалення є однією з основних вимог, які ставляться до СЕМ.

Дотримання принципів формування СЕМ забезпечує ефективне та результативне управління екологічними аспектами діяльності підприємства, тобто контроль і мінімізацію негативного впливу на довкілля його діяльності, послуг і продукції.

Література

1. ДСТУ ISO 14004-97 Системи управління навколишнім середовищем. Загальні настанови щодо принципів управління, системи та засобів забезпечення. Введ. 18.08.97. – К.: Держстандарт України, 1997. – 38 с.
2. Дорогунцов С., Федоришева А. Проблеми екологізації промисловості в регіональній практиці// Регіональна економіка – 1998, № 1. – С. 12-20.
3. Бычкова Е.А. Экология и устойчивое развитие региона: технико-экономический аспект// Известия Академии Промышленной Экологии. – 2004, № 4. – С. 17-25.
4. Системы экологического менеджмента для практиков/ под ред. С.Ю. Даймана. – М.: Изд-во РХТУ им. Д.И. Менделеева, 2004. – 248 с.